

Відгук

офіційного опонента кандидата історичних наук, доцента

Концур-Карабінович Наталії Миколаївни

на дисертацію Басараба Володимира Ілліча

«Державотворча концепція та національно-патріотичні ідеї

Митрополита Андрея Шептицького»,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за

спеціальністю 07.00.01 – Історія України

Складна внутрішньополітична ситуація, що склалася в Україні, починаючи з кінця 2013 р., стимулює вітчизняну історичну науку до пошуку оптимальної концептуальної основи для зміцнення національно-патріотичної основи українського суспільства та досягнення високого рівня консолідації в державі. Євроінтеграційний вибір українського народу, військова окупаційна політика Росії на Донбасі і у Криму, відродження Помісної Православної Церкви, перманентні політичні кризи змушують звертатись до поглядів визначних українських мислителів. До когорти останніх, безперечно, належить митрополит Андрей Шептицький, який завдяки своїй пастирській і громадській діяльності, поглядам на конструкцію Української держави і Церкви сприяв пробудженню національної самосвідомості українського народу.

Актуальність обраної теми. Ні у кого не викликає сумніву той факт, що однією з найбільших проблем у консолідації українського народу довготривалий час вже після отримання незалежності, залишались проблеми національно-патріотичного, церковного та, так би мовити, ідейно-ментального єднання. Підтвердженням тому слугує актуальність поглядів митрополита Шептицького в проекції на сучасні реалії України, коли його державницькі та національно-патріотичні ідеї фактично перегукуються нагальними загрозами і викликами. Основним інституційним складником у розбудові України, з позицій митрополита, повинен стати національний фундамент державотворення, що складається з поєднання християнської моралі та основ патріотизму. Це призвело б до

зміцнення України та її утвердження на міжнародній арені у когорті провідних країн світу. Незважаючи на перебування західноукраїнських земель під військово-політичним патронатом Австро-Угорщини, Польщі чи Німеччини, митрополит Андрей завжди відстоював інтереси власного народу, шукаючи реальні шляхи до зміцнення української державності. Часто Митрополит піддає об'єктивній критиці провідні тогочасні «нелюдські» ідеології, на кшталт, більшовизму, шовінізму та нацизму, через які український народ ніяк не міг знайти порятунку і досягти незалежності.

Ще одним аспектом, що суттєво актуалізує визначену наукову проблематику є необхідність нового історичного погляду на діяльність та спадщину митрополита Андрея Шептицького. Передусім, державницькі та національно-патріотичні ідеї Митрополита не втратили своєї актуальності у контексті зовнішньополітичних викликів, що стоять перед сучасною Україною, сепаратистських військово-політичних рухів на Сході України та зміцнення патріотичних основ українського народу у протистоянні з військовими загрозами з боку Росії.

Ступінь обґрунтованості, достовірність і новизна наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Вирішення актуальних проблем, покладених в основу дисертаційного дослідження, логічно зумовлює його мету: аналіз державотворчої концепції та національно-патріотичних поглядів А. Шептицького крізь призму його критичного ставлення до комунізму, соціалізму, «пацифікації» та нацизму, а також вивчення міркувань митрополита Галицького про необхідність реформування органів державної влади, війська, церкви, закладів освіти задля побудови сильної незалежної України (с. 22–23).

Реалізація мети дослідження передбачає розв'язання наступних завдань: 1) детально проаналізувати пастирські послання А. Шептицького, в яких осмислюються проблеми державотворення та ідеологічна спрямованість політичних партій, рухів й засуджується імперська політика країн-завойовниць українських земель; 2) розглянути листи

митрополита Галицького до державних діячів та священнослужителів, а також відповіді на них респондентів задля увиразнення державницького світогляду А. Шептицького; 3) проаналізувати екуменічні ідеї А. Шептицького як чинник національно-духовного відродження України; 4) аргументовано висвітлити критичну позицію митрополита Галицького стосовно комуністичного режиму в Україні та Європі; 5) з'ясувати церковно-політичні погляди А. Шептицького стосовно польської шовіністичної політики; 6) простежити еволюцію державницьких ідей А. Шептицького в період Другої світової війни, акцентувавши на засудженні митрополитом Галицьким політичного режиму А. Гітлера (с. 23).

Об'єктом дослідження визначено пастирські послання, меморандуми, декрети та листи митрополита А. Шептицького які відображають його державницько-ідеологічну та громадянську позиції (с. 23).

У ході реалізації завдань дисертаційної роботи дисертантом сформульовано низку теоретичних положень і висновків, які варті наукової новизни.

Дисертант вдало розставив пріоритети у державницькій концепції Андрея Шептицького та визначив моделі державотворення, розроблені українським мислителем. Доведено, що у візіях митрополита Галицького основним завданням Церкви є досягнення цілісності українського суспільства завдяки духовно-освітнім засобам; у свою чергу, першочерговим завданням держави є забезпечення добробуту власних громадян (с. 159–160). Дисертантом виокремлені основні фактори, що мають лежати в основі Української держави – національна єдність, єдина мова та загальнонародне прагнення до незалежності. А ось національний шовінізм та однопартійність призводять лише до руйнації української державності (с. 162).

В.Басараб запропонував оригінальний підхід до пояснення екуменічних ідей митрополита Галицького. Основними першопричинами досягнення церковної єдності є три основні: 1) злука України із Заходом, оскільки українство належить до європейської цивілізації, 2) унія з

Вселенською Церквою довела б можливість досягнення національної єдності українців та 3) типовість і взаємопов'язаність процесів релігійної та національної єдності (с. 163-164).

Дисертантом вперше запропоновано оригінальний підхід до викриття та пояснення Андреем Шептицьким антигуманної природи комуністичної ідеології. Дисертант вдало проаналізував епістолярний діалог митрополита Галицького з громадсько-політичними діячами, представниками закордонного бюро української радикально-демократичної партії, акцентувавши на розумінні А. Шептицьким масштабів руйнівної політики більшовиків у Східній Україні (с. 182-185). Зокрема, автором дисертаційного дослідження осмислено «Відозву до вірних Єпископату Галицької Церковної Провінції Україна в передсмертних судорогах» (с.183), «Хто винен?» (с. 186) лист до Голови ЦК(КПБУ) М. Хрущова (с. 191) пастирське послання «Про переслідування християнської віри в Радянській Україні, Білорусії й Росії» (с. 180), в яких розкривається бачення А. Шептицьким проблеми спровокованого більшовиками голоду в селах Східної України та безчинств і колективізації, від яких потерпали громадяни. Ґрунтовним у дисертації є аналіз «Пастирського послання єспанських єпископів» та передмови до нього А. Шептицького. Автор дослідження наголошує на актуальності цього документу для реалій сучасної України, оскільки терористичні методи комуністичної ідеології, які застосовувала російська влада у Іспанії, на сучасному етапі підмінені зовнішньою антиукраїнською агресивною політикою на основі пропаганди і терору (с. 220).

На основі ґрунтовного історичного аналізу В. Басараб визначає специфіку державної та церковної позиції А. Шептицького у ставленні до польської шовіністичної політики та нацизму, детально аналізуючи листи Владики до Папи Пія XII, архієпископа Болеслава Твардовського, нунція Анжело Ротти. Дисертант доводить, що незважаючи на загарбницьку польську і німецьку політику по відношенню до українських земель, не потрібно пропагувати ворожнечу, зокрема, між польським і українським

народами (с. 266). В. Басараб доводить, що Митрополит Андрей завжди засуджував шовіністичну політику асиміляції та нацистську політику А. Гітлера, підтвердженням цьому слугує низка історичних документів, передусім його листів і послань, датованих 1942 р. (с. 270). Важливо, що Митрополит Андрей фактично єдиний з усього тогочасного католицького єпископату так відверто засуджував нищівну ідеологію нацизму.

Повнота викладу наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, відображена в опублікованих працях. Однією зі складових високої оцінки наукового дисертаційного доробку В. Басараба є широка апробація результатів дослідження. За темою дисертації автором підготовлено та опубліковано 16 наукових публікацій. При цьому необхідно виділити одноособову монографію та дві монографії у співавторстві, а також низку наукових статей, опублікованих у вітчизняних фахових виданнях з історичних наук та закордоном.

Апробація результатів дослідження відбувалася в процесі обговорення та виступів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема на VI Всеукраїнській конференції з міжнародною участю «Держава у теорії і практиці українського націоналізму» (26–27 червня 2015 р., м. Івано-Франківськ); Міжнародній науково-практичній конференції Волинської православної богословської академії УПЦ КП «Державотворення і помісність Церкви: історичні процеси та сучасні реалії» (18 травня 2017, м. Луцьк); XII Міжнародній конференції «Знаки питання в історії України: Революційні процеси 1917–1921 рр. в країнах Центральної і Східної Європи» (28–29 вересня 2017 р., м. Ніжин), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українсько-польсько-єврейські взаємини у Східній Галичині (перша половина XX століття): історичний досвід, уроки для сучасності» (27 травня 2018 р., м. Дрогобич), Дев'ятому Міжнародному Конгресі україністів, (25–28 червня 2018р., м. Київ), Міжнародній конференції «Карпатська Україна – незалежна держава», присвяченій 80-річчю проголошення незалежності Карпатської України (14–15 березня 2019 р., м. Ужгород), IX-ому

Міжнародному симпозиумі «Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність» (7–9 березня 2019 р., м. Сату Маре, Румунія).

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Структура дисертації Володимира Басараба адекватно віддзеркалює логіку розв’язання заявлених мети та завдань дисертаційного дослідження і складається зі вступу, чотирьох розділів, десяти підрозділів, висновків, списків використаних джерел до кожного розділу (всього 360 позицій), додатків. Повний обсяг дисертації становить 337 сторінки, з яких 193 сторінки основного тексту. Дисертація оформлена у повній відповідності з сучасними вимогами державного стандарту до дисертацій кандидата наук і цілком відповідає паспорту обраної спеціальності (07.00.01 – Історія України).

Текст автореферату повністю відповідає змісту дисертації і адекватно відображає головні положення роботи.

Теоретичне та практичне значення одержаних автором дисертації результатів дослідження, рекомендації щодо їхнього використання. Результати дисертаційного дослідження містять теоретико-концептуальні розробки, які дають можливість розширити уявлення про митрополита Андрея Шептицького як державного діяча, духовно-релігійного лідера та поміркованого аналітика. Висновки, до яких дисертант приходить у підсумку виконаної роботи становлять прикладний інтерес, а саме – можуть бути використані сучасними політичними і громадськими діячами з метою розбудови демократичного українського суспільства на правовій основі. Концептуальні розробки автора можуть використовуватись у підготовці наукових праць, навчальних посібників та спецкурсів з історичних наук, тобто, використовуватись у педагогічній діяльності у вищій школі.

Зауваження до змісту наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Позитивно оцінюючи дисертацію Басараба В.І., разом з тим, слід висловити деякі критичні зауваження і міркування з приводу ряду її положень.

1. Більшої деталізації потребує проекція екуменічних ідей митрополита А. Шептицького на процеси досягнення національної єдності в українському суспільстві. Необхідно визначити взаємозв'язок між екуменічними візіями Митрополита та сучасними процесами відродження Помісної Православної Церкви в Україні.

2. На наш погляд, можна було більш детально сказати про поширення А.Шептицьким екуменічних ідей за кордоном, зокрема, в Росії задля утвердження авторитету Греко-католицької церкви. Важливий вплив на формування світогляду Владики Андрея здійснив В. Соловйов, тому, вважаємо, варто було акцентувати на взаємостосунках цих двох видатних мислителів.

Загальний висновок.

Підсумовуючи можна стверджувати, що запропонована до розгляду дисертація є цікавим, самостійним та оригінальним дослідженням, яке повною мірою демонструє професійно-наукову зрілість та методологічну грамотність автора. Висловлені зауваження не носять принципового характеру і не применшують значимості роботи дисертанта, а лише пропонують можливі шляхи подальшого розвитку та вдосконалення досліджуваних проблем.

Виходячи з тексту дисертації, з ґрунтовних висновків до роботи, які були широко апробовані в значному науковому доробку автора, вважаємо, що дисертаційне дослідження Басараба Володимира Ілліча «Державотворча концепція та національно-патріотичні ідеї митрополита Андрея Шептицького» носить оригінальний, самостійний та завершений характер.

За своїми основними характеристиками цілком відповідає існуючим вимогам ДАК МОН України, які ставляться до кандидатських дисертацій. Зміст автореферату й основних положень дисертації ідентичні між собою.

З огляду на вищесказане, автор В.І. Басараб заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент –
кандидат історичних наук,
доцент кафедри суспільних наук
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

Концур-Карабінович
Наталія Миколаївна

Підпис *Концур-Карабінович* *Сест*
Начальник відділу

